

Fig. 1. Gøttrup. Ydre, set fra Sydøst.

V. H. 1929

G Ø T T R U P K I R K E

VESTER-HAN HERRED

Kirken, der maaske har været indviet til *S. Laurentius* (se Klokkeindskriften S. 138), er *Anneks* til Kettrup. 1582 tilhørte Kirken Kongen, idet den betalte 5 Sk. Ledingspenge, som Henrik Gyldenstjernes Fuldmægtig havde oppebaaret paa Kongens Vegne (Rgsk.). 7. Juli 1721 blev Kirketienden »med Reservation af Jus vocandi« tilskødet Major Parmo Speitzer¹ (sml. Epitaf). Kirken overgik til Selveje 1. April 1916.

Sognet naar mod Sydvest ud til Limfjorden. Kirken ligger ved Vestkanten af en Højning, og umiddelbart Vest for Kirkegaarden er der en stejl Brink ned til Landevejen og Byen. Kirken er derfor synlig langvejs fra, især fra Vest. Kirkegaarden hegnes af Kampestensdiger. Ved en Indkørsel i Syd staar lave, nymodens Piller af Beton. 1593 købtes 1500 Mursten i Aalborg til en ny †Port paa Kirkegaarden (Rgsk.). 1634 var Kirkegaardsdige og Port meget forfaldne; under †*Ristene* »skal graves og ryddes og gøres Bomme derfor, saa Svin kan være udlagt af Kirkegaarden; thi Kirkegaarden og Gravene er mangesteds af Svin oprodet« (Synsforretn.).

Bygningen bestaar af Apsis, Kor og Skib fra romansk Tid samt Taarn og Vaabenhus fra sengotisk Tid.

Den romanske *Granitkuaderkirke* har over delvis synlige Syldsten Skraakantsokkel, 43 cm høj. Paa Apsiden er der dog Dobbeltsookkel, hvis øvre, 50 cm høje Kvaderskifte har en Rundstav over et ret fladt Hulled (S. 96, Fig. 20); Profilerne er ikke ensartede, men svagere og smallere paa den nordre Halvdel, hvor de næsten forsvinder nærmest Koret. Apsidens Runding krones

af et skraakantet Gesimsskifte; dens Østvindue (Højde 106 cm, Bredde 72, over Soklen 108) med Monolitoverligger og -saalbænk har paa Buekanten og paa de to lodrette Karmsten en svag Rundstav; Overliggerens Overkant er rundbuet, Vinduets Lysning, der var tilmuret 1870 (Uldall), nu nærmest fladrundbuet. Apsiskvadrene er en Del omsat og adskillige erstattet med gule Munkesten. Koret har bevaret sit Nordvindue, nu kun synligt som ydre Niche (Højde 100 cm, Bredde 60, over Soklen 174), Overliggeren har samme Form som Apsisvinduets, men der er ikke Saalbænkmonolit. I Skibet, hvis Murhøjde over Soklen er o. 3,55 m, findes intet romansk Vindue paa oprindelig Plads, men i Taarnets Nordmur er der indmuret flere Vindueskvadre, nogle Smigsten, en Saalbænkmonolit og to Overliggere (Buebredder 57—59 cm) med vandrette Overkanter. En tredje Overligger (Buebredde 61 cm) med rundbuet Overkant staar opstillet ved Taarnets Sydside. Af Dørene er Syddøren endnu i Brug, retkantet, med en 206 cm lang Overligger, hvis Forkant over Aabningen er skraafaset, og hvis Underside er svagt hulprofileret; Længden af disse Profiler er lidt større end Døraabningen, som maaler 106 cm. Norddørens øvre Del er bortbrudt af et sengotisk Vindue. Vest for Norddøren sidder en Kvader med Skaktavlmønster, og paa to af de udflyttede Kvadre i Taarnet findes rektangulære Stenhuggerfelter, det ene smalt og skraatstillet.

I det *Indre* har Apsiden Halvkuppelhvælv, vistnok muret af raa Marksten; Apsisbuens Kragsten er stærkt udladende med en kraftig, omkringløbende Karnisprofil (S. 95, Fig. 6), der nærmest Væggene brydes af Platter. Den smalle Korbue har svag Skraakantsokkel og usædvanlig forskelligartede Kragsten (S. 95, Fig. 7—8), hvis Endeflader er glatte, dog med Undtagelse af den nordre Kragstens Vestende (Fig. 3), hvor der findes et lille Relief, en 31 cm lang Mandsfigur, vandret placeret, men dog sikkert tænkt som staaende; Armene er strakt ud fra Legemet som i Korsfæstelsesstilling, Benene er markerede ogsaa indenfor Kjortelens Lændeparti; Hovedet, hvis Isse er bortslaaet, har ingen Detailler. I Korbuens Sydvinge findes et firkantet Stenhuggerfelt, hugget ved Hjørnet af en Kvader. Korets og især Skibets Vægge hælder stærkt udad.

Tilbygninger og Ændringer. Det ved Aar 1500 tilbyggede *Taarn*, som er jævnbredt med Skibet, er over de fra Vestgavlen udflyttede romanske Kvadre af gule Munkesten i Munkeskifte. Taarnrummet har spids Taarnbue og overdækkes af et samtidigt Krydshvælv med Halvstensribber (ingen Overribber). Udvendig paa Nordsiden fører en ny Trætrappe op til en fladbuet Dør over Hvælvingen. Taarnets Øvre er ikke stokværksdelt; Klokkerummet har til hvert Verdenshjørne et spidsbuet, falset Glamhul. De glatte, nu kamløse Gavle brydes kun af en enkelt, fladbuet Glug. Tagværket, af Eg med Krydsbaand, er gammelt, men næppe oprindeligt.

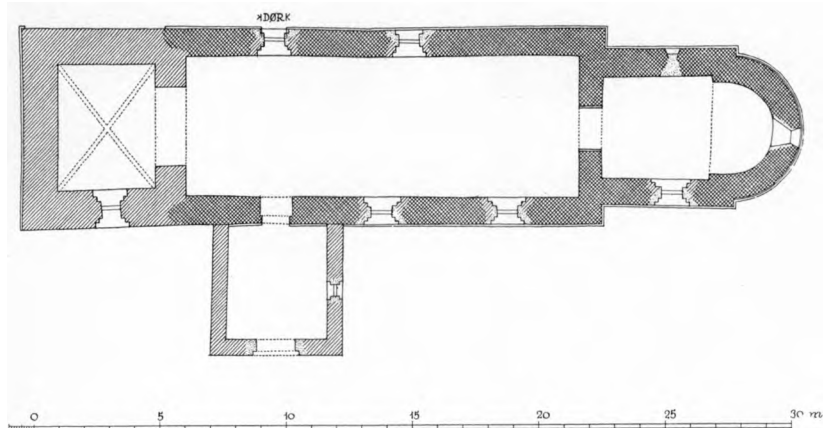


Fig. 2. Gøttrup. Plan. 1:300. Maalt af C. G. Schultz 1936.

Vaabenhuset foran Syddøren er vistnok jævnaldrende med Taarnet. Murene er af raa Kamp og Munkesten over svær Syld, men ingen oprindelige Enkeltheder er bevaret.

Medens Apsistaget er fornyet af Fyr, har Kor og Skib *Tagværker* af Eg, det ret stejle Kortag med tappede Spærstivere, to Sæt bladede Hanebaand (øksehugne Stregnumre), Skibets lave Tag af lignende Konstruktion, men i simple Udførelse (Numre: i Østpartiet stemmede Firkanter fra 2 til 10, i Vestpartiet øksehugne Streger).

Synsforretninger fra 1630 og 1634 viser, at Kirken da har været slet vedligeholdt. 1630 var Muren »baade paa Kirken og om den« mange Steder forfalden og meget fordærvet, og de to Porte var »slet« borte; tre Vinduer manglede og de andre var »meget øde og forfaldne«, Loftet saa »brøstfaldent«, at det »ikke tjener til at lægge Korn eller andet paa«. 1634 var Muren paa Kirkens Sydside »fra Sangestedet og til Vaabenhuset langs igennem skreden og mange-steds paa Fald«. Taarnet var revnet »paa begge Ender, paa vester Ende fra den nedre Kam og til Jorden og paa øster Ende fra nederste Kam og til Vaabenhuset«, Kammene baade paa Taarn og Vaabenhus forfaldne; Blytaget var over hele Bygningen meget mangelfuldt, idet flere Tavler var ganske tynde og hullede og flere afblæst. I det Indre fandtes ikke Gulv i Gangen i Skibets Østende og i Taarnrummet, »men alene Jord og løst Sand«; Væggene var alle skidne »af Drob og andet«, Triumfmuren »meget nedfalden i det øverste«.

Om forskellige Istandsættelser giver Regnskaberne Oplysninger. 1591 opmuredes (o: skalmuredes) Taarnet paa de tre Sider; 1663 fik Niels Povlsøn, Murmester i Løgstør, 100 Slettedaler »for Taarnet at reparere«; 1684 istandsattes Taarnet atter, denne Gang af Christian Jensen, Murmester, og endelig 1709 af Claus Pedersen, Murmester i »Brouhuset ved Bradskov«. 1696 opmuredes Vaabenhusets Gavl, efter at det 1694 var foreslaaet nedbrudt, da

Nytten af Vaabehuset er liden »uden til at samle Folk i under Prædiken til at snakke«.

Bygningen præges af en 1924—25 gennemført Istandsættelse (Arkitekt Ejnar Packness). De nyere Vinduer, af hvilke Sydsidens tidligere var gotisk spidsbuede, har nu ligesom tidligere falsede Vanger, men de er ommuret og de ydre Buer alle runde. Østgavlene er skalmuret med gule Munkesten og har synligt, blyklædt Tagtømmer. Ligeledes er Vaabehuset, hvis Gavl og Aabninger var ændret i 1800'erne, atter delvis fornyet.

Kirkens romanske Bygningsdele staar i blank Mur, de to Tilbygninger hvidkalkede. Vinduerne har moderne Trærammer. Tagene er blytækt, Vaabehusets dog teglhængt. Korets og Skibets Bjælkelofter, der før 1924 var brædeforskallede, har nu brædeklædte Bjælker.

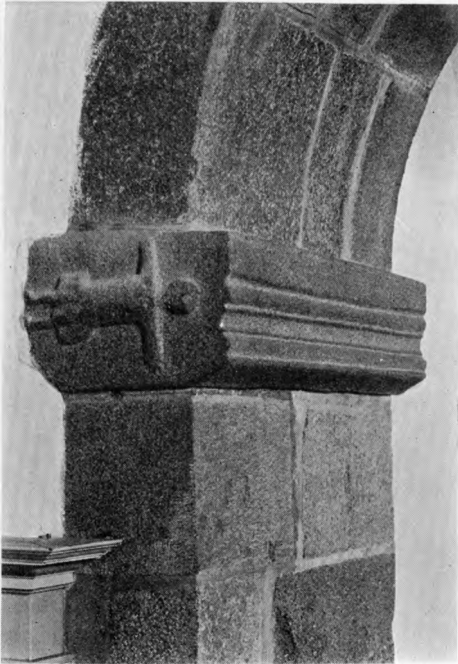
INVENTAR

Alterbordet er moderne, af Brædder; 1584 gjorde Snedkeren et †Alter af Panelværk (Rgsk.).

†*Alterklæde* af 12 Alen »Brøger Adtladsk« (o: fra Brygge) købtes 1610 og fornyedes 1699, da der efter Bispens Ordre anskaffedes 6½ Alen himmelblaat Atlask og Guldgalioner til Aarstallet (Rgsk.).

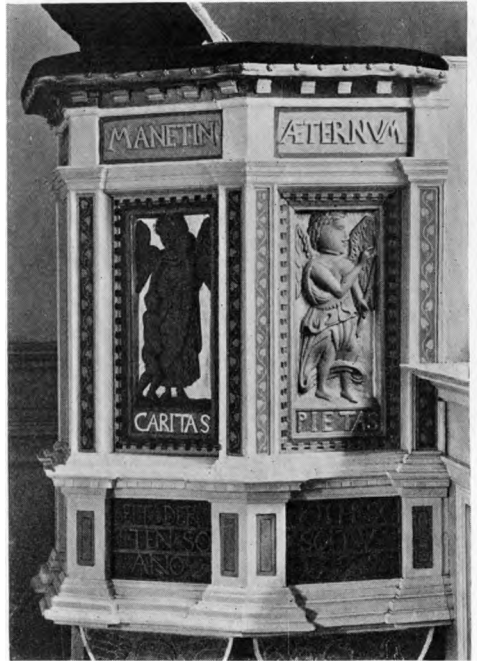
Altartavle i Ung-Renaissance, fra 1585; Snedkeren fik Kost og Løn i otte Uger (Rgsk.). Storstykket tredeles af kannelerede Søjler med korintiserende Kapitæler uden Volutter og dertil svarende Postament- og Gesimsfremspring; der findes hverken Vinger eller Topstykke. Foran Midtfeltet er anbragt et groft skaaret Krucifiks fra o. 1700; to Drengefigurer fra samme Tid, nu uden Attributter, staar over Storgesimsen paa hver Side af en Sky i Straalekrans og med nymalet Jehova paa Hebraisk. Tavlen, der 1585 maledes med Guld, Sølv og Oliefarver, renoveredes »med Olie og Farver« af Laurs Eskesen Maler 1699. 1925 fik den sin nuværende Staffering, væsentlig i graa Toner. Sidefelternes Nadverord og Skriftstederne i Fodstykket og paa Frisen er sikkert opmalet paa Grundlag af Indskrifter fra 1699.

Altersølv. Kalk fra o. 1550—75, 20,5 cm høj. Foden har seks runde Tunger med lodret riflet Rand over bred Fodplade; paa Tungernes Overside er langs Randen en maaske senere graveret Bølgeranke-Bort, og paa en af Tungerne er paanaglet et lille, støbt Krucifiks. Skaftet er sekssidet med graverede Felter, der er kryds- eller skraadelte med trefligede Blade; den flade Knop har paa Over- og Undersiden rundede, opdrevene Flige, med stavværksagtige Graveringer og herimellem seks Rudebosser, hvorpaa graverede Versaler: »IHS CR« (den til IHS hørende Forkortelsesstreg er graveret i en Bosse for sig).



V. H. 1929

Fig. 3. Gøttrup. Korbuens nordre Kragbaand
(S. 132).



V. H. 1929

Fig. 4. Gøttrup. Prædikestol 1579
(S. 136).

Nyere Bæger. Under Bunden er senere graveret »32 lod Søl« og atter senere indridset »Jessen 1790«; Aarstallet angiver maaske Tiden for Bægerets Fornyelse; ingen Stempler. *Disk*, med graveret Cirkelkors, sikkert samtidig med Kalkens ældre Dele. †*Kalk* og †*Disk*, uforgylt, købtes 1598 for 26 Daler 1½ Mark og 5 Skilling. 1651 købtes atter en Kalk og Disk for 30 Rdl., da den forrige for nogle Aar siden var bortstjaalet (Rgsk.).

†*Sygekalk* af Sølv, købt 1666 for 11 Daler, 3 Mark og 12 Sk. (Rgsk.).

†*Vinflaske* af Tin, anskaffet 1686 (Rgsk.).

Alterstager fra 1616 (Rgsk.), 36 cm høje, med svær, kraftigt profileret Fod og Lyseskaal, Balusterskaft, der domineres af et enkelt, opadvendt Led. To †*Lysestager*, to af Jern og en lille af Kobber, nævnt 1585 (Rgsk.).

†*Ildkar*, nævnt 1585; et nyt anskaffedes 1637 (Rgsk.).

†*Æske* af Filsben (Elfenben), »er lagt i Sølv og 4 Ædelsten der indeni«, nævnt 1585 (Rgsk.); muligvis drejer det sig om et Relikvieskrin.

†*Messehageler*. 1585 købtes en gammel fra Kettrup Kirke udlaant Messehagel for 1 Daler; samme Aar nævnes en rød af Fløjl med et Guldcrucifiks. 1601 anskaffedes en rød, »prentet« Hagel og 1719 atter en, af ægte »calmesiden« Fløjl med Guldgallon (Rgsk.).

Font (Fig. 5) af Granit, romansk. Kummen, Tvm. 71 cm, har paa sin øvre

Halvdel tre Rundstave og mellem disse en Zigzagbort og en Bladranke; intet Afløb; Skafringen er profileret med en kraftig Rundstav mellem to spinklere. Den pyramidestubformede Fod har ryggede Hjørner; de tre Sider er udhugget som fordybede Felter, hver med tre rundbuede Arkader som Kollerup (S. 103); den fjerde Side er glat. Højde 87 cm. Fonten flyttedes 1600 (Rgsk.).

Fad, købt 1695 for 2 Daler (Rgsk.), med fire drevne og punslede Frugt-bundter paa Randen.

†*Kordør* »af Sprinkelværk« gjordes 1584; 1594 forsynedes den med Laas (Rgsk.).

Prædikestol (Fig. 4) fra 1579, af Type som Kettrup (S. 126), men enklere. Paa Hjørnerne er der ikke Søjler, men Lisénfyldinger. De fire Storfelter, hvis Rammelister er dobbelttandede, indeholder naivt skaarne Relieffer af Dyderne, alle med Vinger, over Navne med reliefskaarne Versaler: »Fides« (Troen) med Krucifiks og Kalk, trædende paa en Slange, »Spes« (Haabet) med foldede Hænder, »Caritas« (Kærligheden) med to Børn samt »Pietas« (Fromheden) med en lille Stav i venstre Haand. Smalfelterne har reliefskaarne Versalindskrifter, i Frisefelterne: »Verbum Domini manet in æternum« (»Herrens Ord bliver i Evighed«), i Postamentfelterne: »Ruff mich an in der Seit der Noth, so wil ich dich erretten, so sol tu mich preisen. Ano 1579«. De halvrunde Hængestykker er dekoreret med Englehoveder i Fladsnit, de to en face, de to i Profil med Rankeslyng udgaende fra Munden. Underbaldakinen hviler paa en Fodstolpe. Ny Opgang. Den med Stolen samtidige Himmel er firkantet og har paa Undersiden en firkantet Akantusroset i Relief, i Frisen fladsnittede Akantus-ranker. Ny Staffering, svarende til Altertavlens, dækker ældre Farvelag. Ifølge Regnskaberne maledes Stolen 1612 og 1699.

Stolestader, nu aabne. Gavlene krones af Trekanter over en indsnævrende Frisehals med Konturkonvolutter, omtrent som i Kettrup (S. 126). Ved Syddøren to Endepaneller med æggestavsmykket Gesimsliste. Graamalet med moderne Marmorering. Skibets Vægge er klædt med højt Panel, der stammer fra Kirkens Istandsættelse 1925. †*Stolestader* og en †*Brudestol* blev gjort 1584; Snedkeren hentedes i Aalborg og førtes hjem til Haverslev; andre Stole gjordes 1603 og 1620. 1637—38 fornyede Snedker Søren Nielsen i Løgstør alle Kvinde- og Karlestole (Rgsk.).

†*Skriftestol*, anskaffet 1694 (Rgsk.).

†*Degnestol* lavedes 1600 og omgjordes 1694 »for Communicanternes Mageligheds Skyld« (Rgsk.).

†*Kiste* til Kirkens Bøger og Klæder, gjort 1601 (Rgsk.).

Dørfloj, vist fra Syddøren, fra Tiden henimod 1800; paa Forsiden og Halvdelen af Bagsiden er høvlet hulede Profiler; foroven tre runde Fremspring, der minder om en Æggestav.



V. H. 1929

Fig. 5. Gøttrup. Font
(S. 135).



E. M. 1938

Fig. 6. Gravsten over Christen
Christensen, død 1629.^a (S. 138).

Pulpitur. Som Brystværn foran Orglet (fra 1908) er brugt fire Fag af et Vestpulpitur, sikkert fra 1612, da et Pulpitur blev opsat og malet (Rgsk.); de spejlfasede Fyldinger naar fra Fodliste til Gesims, men tværdeles af vandret paalagte Lister i et Fodfelt og et Storfelt; svarende hertil er de lodrette Ramme-stykker dekoreret med Postamentfremspring under slanke Søjler, der prydes af Ringe med forskellige Hulsnit.

Præsterækketavle i profileret Ramme med halvrundt Topstykke kronet af Volutterog drejede Spir som paa Epitafiet over Friedenreich i Kettrup (S. 128); gulmalet Skriveskrift, hvis Bogstavformer viser, at den er opsat af I. F. Clementin før hans Død 1771. Den sidstnævnte er Nr. 11, »Mag. Nicolai Edinger Balle, kaldet 1771, Professor i Theologien 20. Marts 1772«. Den stærkt forfaldne Tavle staar paa Loftet, men Kirkens nuværende, fra 1925, er, baade hvad Skrift og Form angaar, en tro Kopi, ligesom den samtidige Tavle, der fortsætter Præsterækken.

^a Bogstaverne opmalet med sort Farve.

Ved Kirkens Istandsættelse 1924—25 blev alt Inventar nymalet og -stafferet.

Klokke, fra o. 1500, af Klokkestøberen Albert Poulsen (Albertus Pauli), Indskriften, hvis fjerde og femte Ord er sammenblandet, staar med Relief-minuskler mellem ophøjede Linjer: »Ave maris stlla ihuuedeorumeus nasarenius rex sanctus Laurencius« (»Hil dig Havets Stjerne; [Jesus] Nazaræeren, Jødernes Konge; Sankt Laurentius«); som Skilletegn er anvendt fire ens Medailloner, med et Bomærke, som har stor Lighed med Støbermærket, der findes under Indskriften; mellem sanctus og Laurencius en Muslingeskal. Hankene har Tovsnoninger. Tvm. 80 cm (Uldall 120).

†*Klokke* afleveredes ved Klokkeskatten 1601.

Klokkestol af Eg, omsat, til to Klokker.

†*Gabestok* anskaffedes 1631 (Rgsk.).

GRAVMINDER

Epitaf fra o. 1740 over Parmo Speitzer, Major. Tavle af sort Kalksten, 176 x 112 cm, med afrundede Hjørner. Skriftfeltet, der foroven afsluttes af et Bueslag og forneden har hulede Hjørner, indrammes af en Bladstav, langs hvis Sider Akantusornamenter, dels Ranker, dels Baandværk; forneden en Dreng med Timeglas, blæsende Sæbebobler; i Hjørnerne indcirklede Felter med Evangelisterne, alt i fladt Relief. I de nedre Hjørnehulinger er indføjet to Stykker Sandsten med Klokkeblomster, der gør Hjørnerne retvinklede. Fordybet Skriftekrift over Major Parmo Speitzer, »som berømmelig tjente sin Konge udi 50 Aar«, død 21. Juni i sit 70. Aar, og Hustru Maria Jacobsdatter, død 2. Nov. 1736 i sit 76. Aar². Opsat paa Korets Nordvæg, dækkende det tilmurede romanske Vindue.

Gravsten. 1) 1625. Anders Nielsen, som . . . [Getjeropp . . . Okt. 1625. Granitsten, o. 159 x 60 cm; Randskrift med fordybede Versaler; i Midtfeltet et fordybet Kors, hvorover Jesusmonogram og Aarstal. Indsat i Vaabenshusets Sydmur.

2) 1629. (Fig. 6) Chresten Chrestensen, død i Geterup 4.(?) Maj 1629. Samme Stenart, Type og Udstyr som foregaaende, dog uden Jesusmonogram. O. 162 x o. 59—53 cm. Indsat i Vaabenshusets Sydmur.

3) Fragmenter af en lignende Sten ved Taarnets Sydmur.

†*Gravsten*. Carl Ferdinand (eller Friederich)³ Staufenberg, Generalmajor, født i Polen, 1701 Kaptajn i dansk Tjeneste, gift med en Reetz [Sophie Christiansdatter Reedtz] af Knudseje, hvor han boede nogle Aar, havde siden et Regiment i Rensborg, tog Afsked med Pension og døde i Gøttrup 1740, 75 Aar gammel⁴.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1582—1719 (LA.Viborg). — Synsforretninger 24. Maj 1630 og 19. Maj 1634 i Han Herreds Tingbøger Fol. 95 og 113 b (LA.Viborg). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen og C. Engelhardt 1880, C. A. Jensen og V. Hermansen 1929, revideret og forøget af C. A. J. og E. M. 1938.

F. Uldall. Aarbøger. 1896. S. 253, sml. Fig. 12 (Sokkelprofil). Ghr. Heilskov: Personalhistoriske Indskrifter fra Vester-Hanherred, i AarbThisted 1923. S. 463 f.

F. Uldall: Optegnelser om danske Landsbykirker I. 1870. S. 171 (NM).

¹ Matriklen 1664 med Tilføjelser (RA). ² Sml. Heilskov S. 463. ³ Saaledes Danske Atlas V. 1769. S. 312. ⁴ Hofman: Fundationer IV. 1759. S. 391, sml. Heilskov S. 464.



Fig. 7. Gøttrup 1812.